

facta. De istius valore, & consuetudinibus suo loco fusius. In præsentia solum dicimus, potestatem dispensandi ab observatione festorum residere primum in summo Pontifice qui Pastor est supremus univerſe Ecclesie. Secundo hac potestate potiuntur Episcopi, qui non solum dispensare valent in festis, & sua Synodo præscriptis, sed etiam in festis que pro univerſa Ecclesia præcipiuntur, maxime in eventibus repentinis, qui frequenter occurrunt. Siquidem fidelibus omnibus facilis non est ad summum Pontificem accessus. Residet denique potestas isthæ in Parocho, & Curato, seu loci Pastore. Hic tamen in eventibus dumtaxat extraordinariis, & pro aliquo casu particulari, & ad tempus dispensare valet.

XIV. Præter omnes assignatas causas, que servilia opera de crimine purgant feriatis diebus exercita, alia est que non tam excusat a legis observatione, quam legem ipsam abrogat; & consuetudo nuncupatur. De qua id solum nunc dicimus, quod ut a culpa exenter, & legem tollat, plures requirit conditiones, de quibus suo proprio lo-

co differetur. Sub consuetudinis larva plures abusus, & corruptelæ occultantur. Quod communiter a multitudine peragitur, quamquam abusus manifestus sit, consuetudinis suco obducitur. Parochorum, & Confessariorum est populum edocere abusus a consuetudine diversos, & contra. Eorum est pro viribus consuetudines, legum robur intrinsecas, coardare, & limitare. Eorum denique est explicare populo criminis gravitatem in violatione festorum; & mala etiam temporalia que ex transgressione tanti præcepti obveniunt solent transgressoribus. Divina ultionis supplicia, festorum violatoribus sæpius inflata, refert Concilium Parisiense VI. anni 89. can. 50. *Multi nostrorum visu, multi etiam quorundam reatu dicitimus, quosdam etiam artium attractione multatos, quosdam etiam visibili igne, corporibus obsibusque simul sub momento absumptis, in cinerem subito resolutos, poenalter occubuisse. Et multa alia terribilia iudicia extiterunt, & hæcenus existunt, quibus declaratur, quod Deus in tanti diei deboneratione offendatur.*

DISSERTATIO III.

DE PRÆCEPTO AUDIENDI MISSAM
DIEBUS FESTIS.

CAPUT I.

Natura, & obligatio istius præcepti explicatur; & quas personas comprehendat.

I. Præceptum sanctificandi festa negans est, & adfirmans; ut alias fuit dictum. Prout negativum est, prohibet opera servilia, de quibus superiore disertatione: prout affirmativum, præcipit cultum divinum. Quare divino iure Deo cultum festis potissimum diebus offerre debemus. Cultum hunc Ecclesia suo præcepto iubet exhiberi præcipue Missæ auditione. Siquidem extra controversam est, dari in Ecclesia præceptum audiendi Missam. Perdoctus Suarez Tom. III. in III. part. dist. lxxxviii. sec. 1. docet, de fide tenendum esse in Ecclesia præceptum impositum fidelibus audiendi Missam: idque evincere multis decretis contendit, ex iure canonico petitis, ex communi Doctorum consensu, & ex usu, ac consuetudine ecclesiastica. Verum id solum de fide tenendum est, quod in Scripturis, aut traditione revelatum Ecclesia proponit credendum. Nullibi autem revelatum est, ab Ecclesia hoc præceptum emanasse. Præceptum enim absolute ecclesiasticum est, ut fatetur & ipse Suarez, quamvis iuri & naturali, & divino quam maxime consentaneum.

II. Obligatio istius præcepti genere suo gravis est: quia materia ipsa gravis est, & summi momenti. Quapropter fideles, qui libere Missam omittunt audire festis diebus, peccant mortaliter, etiam sublato scandalo, & contemptu. Hocque certum est penes omnes. Obstringuntur quoque fideles audire Missam, non solum diebus dominicis, sed omnibus festis ex præcepto præscriptis. Et quamvis in cap. Missas de consecr. dist. 1. solius diei dominicæ mentio fiat, non ob id tamen excluduntur alia festa; sed diei dominicæ expressa mentio fit: quia hæc successit sabbato, & inter omnia festa eminent. Ceteris autem diebus, qui sacri ex præcepto non sunt, mentio solum audire Missam tenetur, nec in triduo rogationum, nec in feriis Quadragesimæ, nec in triduo hebdomadæ sanctæ,

etiam si feria sexta in Parasceve, aut sabbato recurreret festum Annuntiationis B. Mariæ Virginis. Secus vero dicendum, si feria quinta celebrari præfatum festum contingeret: tunc enim adesset obligatio audiendi Sacram, & observandi festum. Quarere hic nonnulli solent, num ab hac obligatione Pontifex summus dispensare valeat. Quare sane quæsitio inutilis est: siquidem quandomam occurrit iusta ratio dispensandi ab hoc onere? Inanis quoque ex alio capite hæc est: nam per se constat, posse Pontificem ab omni lege ecclesiastica, prout ecclesiastica est, solvere fideles.

III. Præceptum istud comprehendit omnes fideles utri rationis præditos; excludit vero omnes amentes, parvos, ebrios, & catechumenos: quoniam nec amentes, nec parvuli, nec ebrii capaces sunt assistendi Missæ præsentia humana. Pueri vero completo septennio, quamquam mysterium non assequuntur, sinque adhuc nimium rudes, nihilominus præcepto hoc ligantur. Insuper qui simul cæcus, surdus, & mutus esset a nativitate, absolute loquendo teneretur audire Missam? potiori autem iure obstringeretur qui talis non foret a nativitate, vel qui tantum cæcus, aut surdus esset. Possunt enim hi omnes modo quodam humano assistere; quidquid dicat cum suo Gobat La-Croix Lib. III. part. 1. num. 616. Catechumeni non tenentur, eo quod legibus Ecclesie subiecti non sint: quare nec ad partem Missæ ante offertorium tenentur. Hac eadem ratione excluduntur infideles omnes. Solum ergo fideles omnes post rationis usum adstringuntur Missam audire, non modo secularibus, verum etiam Religiosis, Sacerdotibus, & Episcopis. Quin illi potiori iure obstricti sunt, inquit Sanctus Augustinus II. Part. tit. ix. cap. x. §. 1. *Si enim tenentur ad hoc laici; multo magis Clerici, & Religiosi, qui ad nativitate tenentur, & qui totaliter sunt divi-*

divino cultui deputati: *xii. quæst. I. Duo sunt: & permixtione ciborum dicitur in Missa exhibetur. Nec memi occurrere aliquod generale præceptum ad licitos ad quod Clerici non teneantur, cum debeant esse exemplum ceterorum.*

CAPUT II.

De Missa, qua festis diebus audiri debet. Missa audienda integra esse debet. Qui plures partes suas audit, vel duas successive, non satisfacit præcepto.

Missa alia solemnis, seu cum cantu, alia privata, seu quæ sine cantu celebratur. Alia est catechumenorum, alia fidelium. Alia votiva, alia propria, seu de die. Missa, quam in præceptis fidei audiri tenentur, integra esse debet. Quod clarissime præcipitur in cap. *Missa*, ubi hæc habentur. *Missa de dominico secularibus tota audiri speciali ordine præcipitur.* Et quævis, ut apudaverit Suarez, illa particula rotas in aliquibus codicibus antiquis deinde retas, in pluribus tamen reperitur; neque de hoc difficultas est. Non requiritur quod sit solemnis; sed cuiusque integræ Missæ, sive propriae, sive de tempore, sive votivæ, sive de Sanctis, auditio satis est ad implendum præceptum. Nec etiam exigitur ut latine recitetur; sed quocumque idiomate, sive Latino, sive Graeco, sive Syriaco, sive Illyrico, quocumque denique ritu ad Ecclesiam Romanam approbato, Missam celebratam audiant fideles, præcepto satisfaciunt. Præceptum siquidem est de audiendo Sacro absolventi, non hoc, vel illo idiomate, aut ritu. Sufficit ergo ut Sacros celebrans sit catholicus, dummodo non sit excommunicatus, degradatus, aut publici Clerici percussor. Quare, si alius Sacros non esset, qui die festo celebraret; omittenda potius esset Missa quam cum tali Sacrodeote excommunicato denuntiato communicandum in divinis. Licet tamen audire Missam Sacrodotis excommunicati tolerari, & non denuntiari: quia post Concilium Constantiense, & constitutionem Martini V. nemo tenetur evitare excommunicatos toleratos, non denuntiatos, etiam in receptione sacramentorum. Eiusmodi tamen ad celebrandum inducere haud debet; & si alii sint Sacrodotis, ab his facra audire, & sacramenta percipere adstringitur.

II. Quæst. I. An qui mobilem Missæ partem audire negligeret, letaliter peccaret? Resp.

Tam dictum est, fideles teneri integram audire Missam. Sed, quia Missa ex pluribus partibus constat, in controversiam vocant Theologi, an aliqua pars omitti possit absque gravi violatione præcepti. Et tanta est opinionum varietas, ut Leander circiter duodequadraginta questiones, & non paucas prolixas, insinuat super hac integritate; & quædam docet iam ab Ecclesia proscripta. Hæc questionum, & opinionum multitudinem, ac varietatem rem faciliem, & periviam, impeditam obscuraque efficit. Paucis tamen nos illam expediemus. Et primum ea quæ penes omnes certa sunt, præmittimus. Qui levem partem, puta introitum, omittit, satisfacit præcepto; secus qui notabilem, id est medianam, vel tertiam partem. Sic respondet Sanctus Antoninus II. Part. tit. ix. cap. x. §. i. *Septimum dubium est de eo qui dimittit aliquam partem Missæ, puta introitum Missæ. Respondetur, quod modicum pro nihilo reputatur, nec verba legis ita amare interpretanda sunt; ideo dicendum est, quod talis indicandus est servator præcepti. Sed, si dimittit partem notabilem, puta medianam, vel tertiam partem, secus. Hæc divi Antonini opinio nisi subscribitur communiter Theologi. Sed in varias postea distrahantur opiniones, dum definiunt, quantum sit pars notabilis, & tertiam ipsius Missæ, quantum levis. Aliquos hic delibabo. Aliqui dicunt peccare nec venialiter fideles qui, accepta Sacrodotis benedictione, statim, non audito divi Joannis Evangelio, discedunt. Quoniam, licet in iure exquirat ne quis ante benedictionem Sacrodotis abeat, quia tunc præfatum Evangelium non legatur in Missa; tamen partem Missæ constituit: que opinio mihi sane probatur. Stephanus Bannus *tract. vi. de Sacrificio Missæ quæst. vii.* docet, non peccare mortaliter eum qui Missæ interest solum ab offertorio inclusive usque ad postcommuniam exclusive. Hæc opinio laxissima est: quia quæ præcedunt offertorium, & consequuntur assumptionem, constitruunt plusquam tertiam partem Missæ. Afferit quoque idem Auctor, satisfacere eum qui in quibusdam locis a principio Missæ usque ad *Pater noster* affinit; obtrudique consuetudinem exultantem, quæ corruptela dicenda est. Leander docet, eum qui auditus Missam accedit peracta consecratione, non debere audire alteram medietatem quæ sequitur. Hæc sane opinio improbanda est: quia saltem non teneri ad partem qui totum implere non potest, Ioannes San-*

Sancius in *select. disp. xv. num. 5.* sustinet hanc propositionem: *Et maxime probabiliter iudico, accedere ad audiendam Sacramentum pro quo præfatio dicitur, & non etiam aliud celebrandum, minimum teneri nihilis illius Missæ interesse.* penitende ac si quæ præfationem consequuntur, nempe canon, consecratio, oblatio, & communicatio, ad Sacrificium non pertinerent; preces vero, & cetera quæ præfationem antecedunt, sacrificium efficiunt. Hæc opinio, tanquam laxa, & omnino improbabilis, reicienda est. Alii dicunt, satisfacere præcepto fideles qui Missæ afflittere incipiunt post Epistolam; alii post Evangelium; alii laxiora docent, quæ omnia missa facio. Quæ delibavi, sufficunt, ut quilibet colligere valeat quam impotens sit laxandarum legum liberatio. Præfati Auctores, cum præceptum sanctificationis, ad adfirmans est, exponunt, non aliam omnino cultum præferre illud decernunt præter additionem Missæ, præscriptam ab Ecclesia. Cum porro de hoc Sacro audiendo sermone habent, in tot partes illud tribuunt, totæ partes a debito reddendo decipiunt, ut præceptum colendi Deum festis diebus in nihilum fere redigere videantur.

III. Sententia quæ mihi probabilior videtur, hæc est. Fideles qui ab Epistola inclusive usque ad finem afflitter Missæ, satisfacunt præcepto, secus si qui vel lecta integra Epistola, vel potiori iure lecto etiam Evangelio, Missam audire inciperent. Ratio est: quia confessio, introitus, collecta, etiam Epistolæ, præcedunt partem Missæ constituant; & notabiliorum in Evangelium etiam includatur. Ergo qui vel post Epistolam, vel post Evangelium, Missæ afflittere incipiunt, non implent præceptum. At que ut clarior hæc mea sententia pateat, animadvertendum obitio, me in dimensione istius præcepti parvitas, vel gravitatis materie non tantum respicere materie quantitatem, sed & ex quantitate primum, deinde ex circumstantiis aliis, materie gravitatem, vel parviterem sapius colligere. Exempli gratia, fidelis die dominico, lecta Epistola, post abique gravi incommodo aliam audire. Deliberate refugit; sed, illa demerita Missa contentus, integrum diem ludis, oblectamentis, epulis, aut otio consecrat. Insuper ex quodam torpore, desidia, & rerum divinarum fastidio solet Ecclesiam adire Missam iam incepta. Ego lane fidelem hunc non absolventem, nisi maiorem in audienda Missa diligentiam adpromitteret. Nec est quod opponas, me hoc modo non desi-

gnare cetram regulam, unde gravitas, vel levitas materie deprehendi possit. Quin hæc circumstantia evidens, quod stabili, & vincunt. Quod si tibi hæc ratio defendendi gravitatem, aut parviterem materiam non sapit; nec mihi ardet communis Casuistarum plurium methodus, quæ absolutas, & decretorias illas positiones, quæ ex mero eorum arbitrio pendunt, statuant. Aliqua tibi apud omnes levia, ut confessio, aut introitus simul. Quædam sunt gravia, ut medietas, vel tertia pars Missæ; & omnibus certo talia appareat. Quæ ab his extremis recedunt, dubia statim evadunt; tibi levia, mihi gravia videntur. Cum ergo ex intima rei natura rationes non occurrant, quibus valeamus contrariam hanc transigere; non aliunde melius quam ex circumstantiis elicere possamus materie gravitatem sufficientem ad peccatum mortale, inspecta etiam simul ipsa materie quantitate in te ipsa, uti fusius dicemus de quantitate materie gravis, vel levis, dum de ieiunio disputabimus. Et revera adeo mihi verisimilis apparet opinio proposita, ut nihil perindeam, neminem Theologorum reperire qui, ut præfatum fidelem, quem modo descripsi, absolvent, si deliberato animo continuare vellet festis diebus delictiosissimum illud vivendi genus. Quare sicut improbabili mihi est ita opinio, de qua supra, & quam docet La-Croix *Lib. III. part. II. tract. III. cap. I. dub. II. num. 595.* his verbis: *Non est mortale singulis festis ad duas horas laborare, quævis tibi vestis faceret. Et vestis facias tunc anno: qui dies & labores illi non unquam in ordine ad constituendam materiam gravem pro inobstantione alicuius festi: ita improbabilem censo hæc alteram: Non peccat mortaliter qui vellet deliberato animo integrum annum festis diebus audire Missam post recitatum Epistolam, & cetera omnia quæ præcedunt usque ab initio Missæ.*

IV. Quamcumque Missæ partem sine rationabili causa omittit, est peccatum veniale; & de hoc nulla est discussio. Partes componentes Missam alia sunt principales, in quibus Sacrificium consistit; alia integrantes, & preparatorie. Confessio, introitus, Gloria in excelsis, & collectæ sunt præces, quæ partem non adeo notabilem Missæ constituant, ut qui illa omittat, nostra quidem sententia, peccet mortaliter. Pax Iordanus tamen, & alii non pauci sentiunt, eum qui præfata omittit, peccare mortaliter. Ex quo collige, me ab utroque extremo severitatis, & laxitatis, quoad fieri potest,

potest, declinare, Epistola, & Evangelium, quæ verbum Dei sunt, legemque christianam continent, quaque peculiari ritu, & solemnitate cani solent in Ecclesia, ut mea præsertim opinio, non levem Missæ partem efficiunt; eanon consecratio, oblatio seu offertorium, live ante præfationem, live post consecrationem, & assumptio partes potissimæ sunt Missæ. Quare qui omittet adhibere consecrationem, & assumptionem, peccaret secundum omnes mortaliter: quia in alterutra Sacramentum consistit. Victima liquidem per consecrationem immolatur, & per assumptionem consummatur. Immo si quis consecrationem utriusque speciei interesse omittet, nec caret graviter; cum in consecratione essentia sit fit Sacrificii. Idipsum non pauci censent de communionem, eo quod in hac Sacramentum consumitur, & sit nobilissima eiusdem Sacrificii pars. Verum piget plures hac de re insinueræ questionem. Quis enim Christianorum, cui sua religio, & salus cordi est, voluntarie omittit, dum interest Missæ, aliquam præcipuam illius partem?

V. Quæst. II. An satisfaciatur præcepto audiendi Missam qui duas mediocritates Missæ simul eodem tempore audit, puta mediocritatem unius Sacerdotis usque ad consecrationem, & alteram mediocritatem alterius Sacerdotis celebrantis a consecratione usque ad finem? Resp. Adfirmat Diana Part. II. tract. xvi. ref. 58. & alibi, Bonaccia disp. iv. quest. ultim. punct. 11. num. 13. Dicalillus disp. v. dub. 3. num. 40. Gesualdus I. Part. tract. xvii. cap. 11. num. 16. Elcobar, & Mendoza tract. 1. cap. 11. num. 16. Leander tract. xi. disp. 1. quest. viii. Banny, Bartholomæus de S. Paulo, & alii. Opinionem hanc damnavit facultas Lovanensis anno 1657. Eadem anno 1679. diris devocent Innocentius XI. in hac, quæ est 53. ex damnatis ab ipso propositionibus: Satisfaciatur præcepto Ecclesie de audiendo Sacro qui duas eius partes, immo quatuor simul a diversis celebrantibus audit. Pallas propositionis damnatae per se patet: Missa pluribus partibus constat, quæ sibi invicem succedunt. Simultanea partium existentia repugnat nature talis Sacrificii, quod motu laborum peragitur. Ergo repugnat partes istas simul audiri. Carnuel in sua Theologia Fundamentalsi fund. 31. num. 778. pluribus constat hanc opinionem. Inter alia hæc promittit num. 781. Ergo, si essent multa altaria, quibus simul esse præsent Petrus posses, & in una Missa inciperetur, in altero Epistola, in altero Evangelium, in altero oblatio, in altero canon, in altero consecratio, in altero postcommunionem, & in

altero ultimum Evangelium, posses Petrus uno quasi momento temporis integram Missam audire. Respondet Leander loco laudato simili argumento, sibi a Lugo opposito his verbis. Dato per impossibile (quod moraliter tale iudico) ut quis possit assistere, & interesse præsignatis decem partibus Missarum diversarum Sacerdotum, in debita distantia, humano modo, debita attentione, & devotione, atque cum cognitione clara partium dictarum Missarum, & earum conexione sufficienter audiendam unam Missam: tunc vero adimpletes etiam præceptum audiendi Sacrum, quia in utroque casu eadem militavit ratio. Hæc referre volui, non ut tempus prodigerem in iis refundendis (sua enim levitate corruunt, & laxitate nauseam ingerunt) sed ut hinc colligat lector, quid istorum, & similibus Auctorum arbitrio in controversia morum transigendis desere debeat. Adhuc in ius nostræ propositionis confirmationem placet pauca alia verba exscribere quæ ibidem habet Leander. Inquit enim: *Nec existimes, o Theologe, hanc nostram sententiam esse nimis laxam, aut contra bonos mores. Quia, cum univo moraliter loquendo non sit practicabilis, nec laxa alicui, nec contra bonos mores videtur potest. Est igitur speculative, & metaphysice ex principis intrinsecis probabilis: præctice vero, moraliter loquendo, minime: quia illud quod speculando asserimus, nequit ad praxim moraliter reduci. Unde ad praxim nec obest, nec prodesset sententia, licet præstet ad cognoscendam speculativeam veritatem. Si hæc non sunt nimis laxa, quam erunt? Immo sunt adeo relaxata, ut homines ipsi nequeant ea executioni mandare. At enim, speculative opinionem suam tantum esse probabilem; quia illud quod speculando asserimus, nequit ad praxim moraliter reduci. Vix enim contingere potest quod decem, aut viginti Sacerdotes eo ordine simul Missam celebrant, ut unus introitum, alter Gloria in excelsis, alter Epistolam, alter Evangelium &c. recitent. Ceterum, si causa hæc accideret, opinio esset probabilis: Et quia respicienda currit frequenter, quod duo, vel quatuor simul celebrant, idcirco possunt fideles implere præceptum, audiendo simul eodem tempore duas, vel quatuor partes Missæ: & sic in praxi poterunt fideles duobus, aut tribus minutis præcepto satisficere: quia plurimi sunt Sacerdotes (utinam non essent) qui octo, vel decem minutis Missas celebrant. Ex his ipse audivi aliquos, pluresque huiusmodi reperiri, testati sunt mihi*

viri

viri fide digni. Quod vero unico minuto non satisfaciatur præctice præcepto, inde evenit quod moraliter loquendo nunquam reperiantur tot Sacerdotes simul, necessario ad ordinem, celebrantes. Unde concludit Leander, quod, si sua opinio non faveret præctice executioni unius minuti, prodesset tamen ad cognoscendam speculativeam veritatem. Næ egregius speculator?

VI. Quæst. III. An satisfaciatur præcepto audiendi Missam integram, qui dimidiam partem ab uno Sacerdote, & postmodum dimidiam partem ab altero audit successive? Resp. Duobus modis evenire potest quod quis successive a duobus Sacerdotibus duas dimidias partes Missæ audiat. Primo, servato debito ordine, nempe, si quis audiat Missam unam ab uno Sacerdote usque ad consecrationem, & alteram ab alio usque ad finem. Secundo, invero ordine, si quis veniat in templum tempore elevationis unius Missæ, eique assistat usque ad finem; deinde alteram audiat usque ad elevationem. Sunt qui defendunt primam, minime secundam opinionem. Prima vix in praxi contingere potest, nisi Sacerdos decedat in ipsa celebratione; vel nisi quis pro libito velit abique ratione Missæ partem ab uno, partem ab altero Sacerdote audire. Secunda, quæ ordine invero duas partes Missæ licite audiri posse contendit, frequentior in praxi occurrit; eamque recentiores magis communiter defendunt, alii tanquam probabilem, alii tanquam probabiliorum. Giribaldus tractat. viii. cap. 11. dub. 4. num. 16. La-Croix Lib. III. part. 1. cap. 1. dub. 3. num. 611. Salmanticenses tract. v. cap. vi. punct. 1. num. 7. Wiganet x. exam. v. num. 120. Miran est, Auctorem istum, qui proficiter lamorem, & probabiliorum doctrinam se amplecti, non infrequenter opinionem ipsam minus probabiles edoceat. Hæc sane, de qua agimus, iuxta graviores Theologos est minus saltem probabilis; quin Francisco Suarez, quem gravissimum, & doctissimum inter omnes recentiores reputo, est opinio isthæc suspecta. Inquit enim Tom. III. in III. part. disp. lxxxviii. sect. 2. *Propter hæc suspecta mihi semper fuit illa doctrina, quam nonnullis etiam Theologis, & Iurisperitis displicere video: quia revera est parum consentanea intentioni ecclesiasticæ præcepti, & religioni, ac reverentia debita huic Sacrificio. Auctor de hac eadem opinione loquens Lib. VII. cap. 111. hæc scribit: Neque enim video, quo pacto rem divinam totam, & integram audiat qui eam per fragmenta, & partes audit, qui interrupti, &*

*dividit, qui ab uno Sacro incipit recitare, & postea ad aliud accedit ex parte. Deinde, si vera est secunda sententia, licet eique sine iusta causa rem divinam per partes audire. Sed audiamus ipsam Cardenas, qui quamvis contendat, hæc de successiva duarum Missæ partium auditione propositionem nullo modo prohiberi in altera propositione damnata de simultanea duarum mediocritatum auditione; nihilominus tamen fatetur, hæc esse præctice probabilem, si ad principia intrinsecæ animi intendamus. Sic enim ait dissert. xxxii. in prop. 53. *Et quidem, si attendemus solum ad principia intrinsecæ, recte dici posses, hanc opinionem de auditione successiva duarum mediocritatum, esse tenuiter probabilem propter dicta. Quod autem est tenuiter probabile, ipso Cardena iudice, non est congrua regula operationis moralis. Itaque, saltem ex principis intrinsecis hæc opinio erit præctice improbabilis. Ad extrinsecæ principia quod attinet, nempe Theologorum qui eam defendunt, auctoritatem, dico laudatam opinionem haud fieri probabilem. Siquidem idem Theologi, in omnes, saltem plures, qui hanc propugnant opinionem, docebant etiam alteram damnatam de simultanea duarum mediocritatum auditione. Errantur in illa, cur non in hac? Quid quod principia intrinsecæ evincunt, fatentibus ipsis Probabilistis, illos errasse? Quod quod ibi due opinionem adeo propinque sunt, & affines, ut ex una alteram proficere telleret ipse Tamburini Lib. IV. cap. 11. num. 10. his verbis. *In vigore veram autem contrariam sententiam: quia ex istis duabus partibus nequaquam constat unum Sacramentum, cui interesse iubet Ecclesia. Adde & absurdum quod ex prior opinione consequitur: nam sic posses quæ simul ab uno Sacerdote dimidiam Missam audire, & ab alio celebrante eadem hora in vicino altari, eam dimidiam. & hoc pacto satisficere; cum ad utrumque Sacramentum moralis presentia haberi possit; quod certe Sæpe merito reputat absurdum.***

VII. Ratione autem evincitur, non satisficere præcepto eum qui a duobus Sacerdotibus duas dimidias partes Missæ successive audit. Siquidem Ecclesia præcipit audire unum, & integram Sacramentum Missæ. Præfate dimidie partes non constituunt unum, & integram Sacramentum. Ergo præcepto non satisfaciatur qui hæc duas successive partes audit. Mirum vero est quod ex Caspolaro respondent Salmanticenses tract. v. cap. vi. punct. 1. num. 7. *Esto, ut ait Paulus, ille partes independentes sint, neque unum Sacramentum consti-*

tione

V. Ad tempus quod atinet, iam dictum est, vi præcepti obstringi fideles audire Missam omnibus diebus festis. Quæ autem diei festi hora audiri debeat, nisi præscriptum habemus. Sacerdotibus prohibuit esse celebrare vel ante auroram, vel post meridiem. Hanc eandem prohibitionem comprehendere fideles audientes, contendit Palsqualius *quæst. mclx.* atque peccare eos, nisi audiant tempore quo licitum est celebrare. Sed communior est, & probabilior contraria sententia, quæ docet satisfieri præcepto, quacumque hora, a media usque ad alteram mediam noctem, Missa audiatur. Quia lex Missam audire tantum præcipit illo die, nulla hora præfinita. Peccarent vero fideles, si post meridiem Missam audire differrent, ob periculum cui se exponerent Missam non audiendi.

VI. Qui Nativitatis sanctissimi Iesu Christi nocte audit Missam quæ Romæ, Venetiis, & alibi ex privilegio ante mediam noctem celebratur, satisfacit præcepto. Quoniam, ommissis aliis rationibus quæ afferri solent, privilegium, quod imperitur Sacerdoti anticipandi celebrationem, conceditur quod fidelibus audiendi talem Missam. Quoties ergo Sacerdos celebrat Missam istius solemnitatis, toties fideles implent præceptum sanctificandi talem diem, dum præfatam Missam audiunt. Si vero festi Nativitatis per vigiliam die dominica recurrit, & Missa celebraretur hora secunda, aut tertia noctis; minime satisfaceret aliquis præcepto audiendi Missæ pro die dominico. Siquidem Missa quæ celebratur, est de Nativitate Domini, & pro tali festo computatur; quemadmodum ex communis sensu fidelium manifestum est.

CAPUT IV.

De intentione, & attentione audiendi Missam diebus festis.

Inter alia quæ requiruntur ad implendum præceptum audiendi Missam, necessaria est intentio, seu voluntas libera eandem Missam audiendi. Non tamen est necessaria intentio satisfaciendi præcepto: quia Ecclesia præcipit voluntariam tantum Missam audicionem, minime vero reflexam intentionem implendi præceptum. Sufficit ergo voluntas audiendi Missam, tamquam sacrificium, seu tantquam rem sacram, quæ Deus colitur. Quamobrem non impletur præ-

ceptum qui Missæ assideret folias curiositatis gratia, aut solo animo irridendi. Neque laesificerent præcepto qui coacti Missam interserent. Si vero coacti templum ingrederentur, & deinde voluntarie Missam audirent, præceptum implerent. Atque, ut paucis plura complectar, quicumque Missam serio audiant, nec constat contrariam eam habere intentionem, sufficientem præsumitur habere intentionem ad præceptum implendum.

II. Quæst. I. An satisfacit præcepto qui ob finem pravum aspectandi impudice feminam pergit ad audiendam Missam? Respond. Affirmative præcedit communiter recentiores: quia finis pravitas haud impedit quomovis audiat rem sacram, & actum præceptum equatur. Libidinosi illi intentio, & impudici aspectus tollunt quidem fructum auditiois Missæ; focus intentionem illam audiendi, hoc ipso quod exterius modeste se gerat, & interius animum intendat ad rem sacram. Leges autem substantiam actuum præcipiunt, non modum, qui sit operi præcepto extrinsecus. Hæc recentiorum sententia, ut id quod sentio, candidè fatear, mihi minime arridet. An aliquando per actum malum aliquod præceptum impleri possit, alibi demonstravi. In præsentia dumtaxat nego, præferam hominem satisfacere præcepto audiendi Missam. Et hæc sententiam docet aperte S. Antoninus II. Part. tit. ix. cap. x. §. 2. *Non enim debent accelerare ad Missam, vel Ecclesiam, ut videant, vel videntur ad amarendum sibi. Nam tales non implent præceptum illud Ecclesie; sicut nec illi qui sunt ad spectandum dominos alios non audient. Sed debent accedere ad orandum; & tunc alie removere debent cogitationes temporalium, & Deo vacare.* Ratione autem, ut ego quidem arbitror, satis efficaciter probatur. Quæ a Deo, vel ab Ecclesia præcipiuntur, alia sunt quæ a sanctitate seipsum valent; ut est exempli gratia abstinencia a carnibus die veneris; cui præcepto ut satisfacit, sufficit executio rei præceptæ, quin necessaria sit bona operantis intentio. Alia vero sunt ita sacra, ita sanctitati, divinoque cultui coniuncta, ut separari reipsa vix possint. Istius generis est Missa auditio. Siquidem Ecclesia, iubens audire Missam, præcipit rem sacram, cultum, quod Deo exhibendum; & qui Missam audit, una cum Sacerdote Deo incrementum Sacrificii offert. Hæc porro ita sancta sunt, ut in morali acceptione contenticia sit distinctio substantiæ actus a modo illius; quæ distinctio utuntur adversariis; ut vincant per actum culpabilem impleri posse quodcumque

Ec-

Ecclesie præceptum. Quod principium quam fit saluum, colligitur ex hac propositione ab Ecclesia scripta. *Præcepto communionis annue suscipi per sacrilegum corporis Domini manducationem.* Heine sic insulto argumentationem meam. Idem Theologi qui docent impleri præceptum audiendi Missam per actum pravum, & docentibus quoque impleri præceptum annue communionis per sacrilegum assumptionem corporis Christi. Hoc ultimum est scriptum. Ergo & primum. Consequentiam vitioque auctoritate Francisci Suarez, qui utraque propositiones defendit, atque ita esse connexas, ut eadem fit utriusque ratio. In illius verba ex Tom. III. in III. Part. disp. lxx. lect. 3. *Dicendum est, eum qui voluntarie suscipit sacramentum Eucharistia, etiamsi indigne sonat, implere præceptum communicandi; etiamsi alias peccet mortaliter per sacrilegium divine sumptionis. ... Et probatur: nam alia præcepta, tum in sacramentis, tum in aliis materiis impleri possunt per actum peccaminosum, ut patet, si quis Missam audiat parva intentione, ut fiat manifestus eandem omnino esse rationem utriusque præcepti, scilicet & annue communionis, & Sacri audiendi, transferimus hæc quoque oportet ea quæ docet idem Suarez loco laudato *disp. lxxxviii. sect. 3.* de præcepto audiendi Missam. Inquit enim: *Quamvis quis eat ad Ecclesiam, vel libidinosi intentione videndi feminam, vel etiam si officio Missæ eum eadem intentione assistat; tamen si non excludat voluntatem implendi hoc præceptum ecclesiasticum, & satisfaciendi sit attentus, illud implet. ... Ut in simili seipsum dictum est tractando de præcepto communionis: est enim hæc eadem ratio, scilicet quia ille implere substantiam actus præcepti.**

III. Ex his planum est, Suarez a nobis stare; cum aperte asserat, eandem esse utriusque præcepti rationem. Siquidem, si in vivis post Innocentium XI. fuisset Suarez, dubio procul suam sententiam primam, quæ docuit, actione sacrilega impleri præceptum annue communionis, improbasset. Ergo relictis eisdem & secundam, quæ asseruit, observari præceptum audiendi Missæ per assuetudinem culpabilem. Ubique enim clarescit, ita esse connexa, ad hoc quod attingit, ita esse connexa, ut eadem pro ambobus sit ratio. Ad hæc si animum intendit P. La Croix, haud scripsisset *Lib. III. part. 1. c. 1. n. 666.* Ecclesiam declarasse, se præcipere communionem fructuosam; id vero non declarasse de præcepto vel

auditione Missæ. Ergo, concludit, prudenter stans auctoritate, & ratione adducta pro sententia nostra, quamvis Ecclesia aliud non declarat. Hæc quænam prudentia est hæc? Dux opinionis limiles sunt, eodemque prolixè reguntur principio. Unam expresse proferbit Ecclesia. Ergo prudenter amplectimur alteram, quod Ecclesia eam aperte non damnaverit? Immo prudenter in prima præsumendum est damnatam fuisse secundam. Ergo imprudentissime defendimus secundam; cum eadem fit ratio reprobandi tum primam, tum secundam. Si enim dux conclusiones ex eodem proficiantur principio, & ab Ecclesia damnetur; quis indinem alteram reputabit? Nemo sane eam propugnabit ob id solum quod Ecclesia conceptis verbis illud non declarat utroque præceptum. Sed qui unam præ altera defendere voluerit, illius recte offendet, vel ex diverso profuere sententia illas principio, aut peccularem rationem unam præ altera favere. Præterquamquod contraria sententia seipsum destruit. Ponit enim satisfacere præcepto eum qui ad Ecclesiam pergit ob finem aspectandi impudice mulierem; immo etiam si cum hæc prava intentione Missa sacrificio assistat. Quis porro in animum prudenter inducere sibi poterit, hominem hunc, latè impudica intentione, & pravo affectu assuetum, posse attentione necessaria Sacrum audire? Quis extrema adeo opposita uno morali, ut sic loquar, federe contociabit? Nemo sane eorum qui ad evangelicæ prudentiæ leges morum questiones exiunt.

IV. Quæst. II. Quid dicendum de eo qui templum ingreditur ad audiendam Missam, quam post quadragesimam inchoandum putat: interim, eo non advertente, Missa in aliquo altari legitur usque ad Sanctus; & tum ex campanula sonitu Missam veterari cognoscitur? Respondet. Gobat *tract. v. num. 115.* dicitur si habuerit hæc intentionem, Volo me esse unum de numero audientium Missam, quodcumque inchoabitur, eum audivisse etiam primam partem, quam reipsa non audivit; lecus, si præfatam intentionem non habuerit. Hæc reuli, non ut restitum (quoniam nullo impugnantè corrunt) sed ut identidem palam fiat, quoniam progrediarum benigna quorundam Theologia. Relatum enim opinionem prolixè improbabilem reputo: quia, si sola intentio assistendi Missæ moraliter presentem constitueret volentem audire Missam; posset hæc ratione quis domi lux sedens Missæ præceptum implere.

D 2

V. Qui

V. Qui audit Missam, ignorans esse diem festum, debet aliam, si possit, audire, ut præcepto satisfaciat. Si tamen prudenter præsumi possit adfuisse in tali homine virtuosam voluntatem satisfaciendi præcepto Missæ; possit fortassis solvi ab onere audiendi alteram. At in re dubia securus pars eligenda est. Eo vel maxime quod sine gravi incommodo id præcari potest, ut supponitur. Qui Missam audit animo expresse, & deliberato non satisfaciendi præcepto, debet aliam audire; nisi eiusmodi deliberationis partus sint animi scrupulis exagitati: tunc enim nec ipsæ ad aliam audiendam illum urgerent. Sic, cum viri scrupulosi Missam audientes, vel horas canonicas recitantes, laudant aliam audire Missam, & iterum eandem horas recitare, non debet eisdem permissi ut aliam Missam audiant, vel ut horas repetant. Secus vero dicendum arbitror de homine a scrupulis alieno, qui interdum affectuum varietate, & negotiorum multitudine distractus, dum Missam die festo audit, decernit se aliam audire velle, ut præcepto satisfaciat, menteque distractionibus vacua id peragere valeat. Hæc debet alteram Missam audire. Ut ergo similes casus optime resolvantur, Confessarii prudentia opus est.

VI. Quæst. III. Qualis attentio requiritur ut satisfiat præcepto audiendi Missam? Respondetur. Omnes adimant necessariam esse aliquam attentionem; sed in eo difficultas vertitur, qualis nimirum debeat esse eiusmodi attentio. Duplicem diliguntur attendere. Altera est externa, quæ excludit occupationem exteriorem, impediendam attentionem mentis; interna altera, quæ est animi applicatio ad ea quæ in Missa præferuntur a Sacerdote. Requirit attentionem exteriorem, certum est. Quare qui pingit, ludit, disputat, & id genus similia exterius agit, præceptum non implet. De attentione interna duplex est sententia. Prima negat esse necessariam attentionem internam, eo quod Ecclesia non præcipiat actus internos. Plures a Cardinali de Lugo disp. xxii. §. 2. num. 27. laudantur pro hac opinione. Secunda communior, & vera necessitatem esse proponit attentionem internam; quoniam, tamen Ecclesia non præcipiat actus internos directe, & absolute, eos tamen imperat, ut sunt actuum exteriorum rationes, & veluti forme. Sed de hoc plura alibi. Hæc attentio interna triplex esse potest. Prima, qua homo animum applicat ad acta, & verba celebrantis; & hoc

pacto Deum colere studet. Secunda est attentio ad sensa, & mysteria per verba significata, & representata, maxime passionis, & mortis Iesu Christi, in cuius commemorationem Sacrificium immolatur: & hæc est perfectissima attentio, quam ut sequuntur, fideles a Confessariis, & Parochis instruendi sunt. Tertia est attentio generalis, qua, durante Missa, Deus colitur, & laudatur. Attentio ad Missam non excludit preces voluntarias, neque ex aliqua obligatione debitas. Potes ergo recitare sub Missa horas canonicas, penitentiam iniunctam a Confessario, aut orationem ex voto debitam. Hæc siquidem obligationes non modo sunt sibi oppositæ, sed potius mutuo se adiuvant. Item servitus quæ præstatur a ministris in Missæ celebratione, haud imbecillitatem necessariam. Sic multi, tyrannides, tubicines, chelystæ satisfaciunt præcepto, si audientes Missam famulantes attendant ad id quod in Ara geritur. Idem afferunt de collectoribus elemosinarum. Quia istorum actiones in Dei cultum referuntur. Ego tamen omnibus istis fidelem, ut Missam privatam audierint. Quia nihil facilius dictu quam eos implere præceptum, si simul attentam animum ad Missam conferunt; at hoc opus, hic labor est. Si hoc intervenit, nec ego alterius Missæ auditionem impono. Sed quia non adeo facile hoc evenire sentio, idcirco in re tanti momenti privatam Missam audire consilio. Qui sub Missa per notabile tempus invicem confabulantur, qui libros profanos legunt, non implant præceptum, quemadmodum nec illi tui sub ipsa Missa peccata confitentur Sacerdoti: quia hæc confessio omnino impedit attentionem necessariam. Satisfacit vero qui contributionem de peccatis edit. Confessarius, dum confessio nes audit, non potest satisfacere præcepto audiendi Missam, quando ipse non celebrat. Neque Sacerdos celebrans valet simul audire Missam, debitam vi voti, aut alterius obligatioms: quemadmodum non potest quis eodem tempore simul audire tres Missas, unam vi præcepti satisfaciendi debita, unam vi voti, & unam ex debito penitentiae sibi iniuncta a Confessario. Similiter, quando Confessarius duas, aut tres, vel quatuor Missas audire iubet, id quæ imponit tamquam satisfactionem, quæ pars est sacramenti penitentiae, non satisfacit suo debito penitentis, si simul eas audiat: quia id est contra intentionem Confessarii: prudenter enim præsumitur velle unam

post

post aliam audiri: siquidem numerum augens Missarum intendit augere onus penitentiae; ut per se patet; quidquid in contrarium dicat Leander abique fundamento. Non requiritur quod attentio, sicut nec intentio, sit acta continua, & formalis; sed sufficit, & quod excludat voluntarias distractiones: eo ipso enim quod dum quis advertit se mentem habere distractam, curat expellere distractiones, intelligitur habere continuatam vi præcedentis actus attentionem. Confessarius monet fideles, externam attentionem iuvare internam. Qui oculis, ceterisque externis membris ad modeliam bene compositis Missam audiant, facillime attentum animum conservant. Qui vero, dum Missam audiunt, hæc & illac profane respiciunt, & notabili Missæ parte modo in unam, modo in aliam mulierem oculos conticiunt, præceptum audiendi Missam non implent.

CAPUT V.

De animi puritate requiratur ad audiendam Missam; & an peccet qui cum effectu peccati mortalis Missam audit.

I. N Sacerdote, qui Missam celebrat, summa requiritur animi puritas. Is, si cuiquam peccati mortalis macula inquinatus sacrosanctum Missæ sacrificium immolaturus accedat, horradum dubio procul perpetrat sacrilegium, eo quod sancta, non laicæ, sed immundo corde tractet. An hæc animi puritas, & sanctitas etiam in fidelibus Missam audientibus necessaria sit, inquiretur. Ut via insillamus quæ tum a laxitate, tum a severitate declinet, ea quæ pnes omnes certa sunt, patefaciamus oportet. Extra disputationem in primis veratur, maior in Sacerdote celebrante, quam in laico assistente, exigi animi devotionem, cordique sanctitatem. Propius enim Sacerdos victimam immaculatam tractat, atque ex officio Sacrificium offert; secus vero christianus populus. Ceterum, quia omnes fideles unum corpus mysticum cum Sacerdote offerente constituunt, & ipsi, remotius quidem, una cum Sacerdote sacrificium immolant. Hoc in sensu Apostolus Petrus populum christianum vocat regale sacerdotium; immo & spirituales hostias, eo quod etiam offerant, nedum offerant. Quibus positus, sequentem resolutionem sapientium iudicio suppono.

II. Dico, Christianos qui festis diebus

Conc. Theol. Tom. V.

Missam audiant, peccati mortalis labæ pollutiti, quique actuali affectu peccatum amant, profanationem committere, novamque Missam maculam contrahere, non quod Missam audiant; sed quod non, sicut oportet, audiant. An hæc profanatio, novaque macula venialis sit, vel mortalis, non decerno. In id potius propendo, non esse mortalem, ob rationem infra addendam. Satis nunc mihi sit demonstrare, fideles qui eo tempore quo Missam audiunt, cordis amore erga illicitas oblationes, & gravia crimina rapiunt, aliquo modo peccare ob hoc solum, quod fordido corde, & maculata anima Missæ interfunt. Nec levera hæc tibi erit sententia, si animo serio reputabis, Christianos Missam audientes duplicem habere ad Sacrificium respectum, duplicique munere defungi; offerentium nimirum, & victimarum. Sacrificium offerunt, non quidem ut publici, & consecrati ministri, sed ut publico ministro cooperantes, illique uniti, propriamque intentionem illius intentioni coniungentes. Quapropter unum est, & populi adstantis, & Sacerdotis offerentis Sacrificium: sicut in ipsa Missa testatur ipse Sacerdos, qui post oblationem, quæ præstationem antecedit, ad populum conversus, illum adhortatur his verbis: *Orate fratres, ut meum pariter, ac vestrum in conspectu Domini fiat acceptam Sacrificium.* In canone quoque Missæ bis asseritur, & declaratur, fideles adstantes una cum Sacerdote Sacrificium offerre. Primum ante consecrationem. *Memento, Domine famulorum, famularumque tuorum N. N. & omnium circumstantium, quarum tibi fides cogitata est, & note decerto, pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt hoc Sacrificium laudis.* Secundo post consecrationem. *Unde & memores, Domine, nos servi tui, sed & plebs tua sancta... offerimus præclaræ maiestati tue &c.* Quapropter hæc elicit consequentiam D. Petrus Damianus opusculo xi. *Quibus verbis lucæ clarus consistit, quia Sacrificium, quod a Sacerdote sacrifici altariibus superponitur, a cunctis dei familia generaliter offeratur.*

III. Non modo fideles Missæ assistentes Deo offerunt cum Sacerdote sacrificium, vultum etiam sua offerunt, tamquam spirituales hostiæ. Quod ut percipiatur, celestis Augustini Theologia recogitanda est. Christus, inquit ille, caput est Ecclesiæ, id est fidelium; & fideles corpus mysticum efficiunt fove capiti unitum. Christus itaque, & Ecclesiæ una corpus constituunt: ille capitis, hæc corporis vices gerit. Quæ cum ita sint, quoties offerunt caput, offerunt & corpus necesse est: nec enim caput sepa-

D 3 ra-

& vade prius reconciliari fratri tuo; & tunc veniens offeres munus tuum? Si ieiunium erga proximum caritatem reparare debemus, ut quaecumque oblationem Deo digne offerre valeamus; quanto magis oportet Deum ipsum nostris culpis offensum placare, priusquam Christum Iesum simul cum Sacerdote celebrante illi offeramus? Quid plura? Non modo Patres, quos dedimus, sed gravissimi quoque Theologi hanc nostram defendunt sententiam. Auctor *Moralis christiane in orationem dominicam*, Lib. III. art. 4. sec. 1. Ecclesia Ruppellens in ius collationibus dicepans, Natalis Alexander in *Theolog. Dogm. & Moral. Lib. IV. de Decal. reg. 9.* pluresque alii tum Episcopi, tum Cardinales, ac presertim doctissimi Bellarminum principia ponunt, e quibus sponte profuit hæc quam docemus sententia. Siquidem *Lib. I. cap. vi. de bonis operibus* statuit, novi criminis reum fieri eum qui dominicam orationem recitat, simulque peccandi ardore flagrat. Inquit enim: *An qui ex animo renuit voluntarias, & tamen in aliquo alio peccato voluntarie perseverat, possit hac oratione aliquid impetrare?* Respondet: *Si non cepit gratiam conversionis, nec ex animo illam petit, sed vel orat fœlis labiis, & consuetudine, vel, quod gravius est, ut videtur ab hominibus: non solum nihil impetrat, sed etiam eius oratio fiet in peccatum: cum in singulis sermone peccationis mentitur. Quomodo enim potest dicere: Pater noster, qui non vult esse filius? Et, Sanctificetur nomen tuum, per quem nomen Dei assidue blasphematur? Et, Advieniat regnum tuum, qui nihil magis quam adventum Domini times? Et Fiat voluntas tua, qui suam, non Dei voluntatem semper facit? Porro, si hæc Bellarmini doctrina nec novitatis, nec severitatis inculcata unquam fuit; quo iure severitatis redarguere quisquam poterit hanc nostram de dispositione ad Missam recte audiendam sententiam? Anne maior animi puritas requiritur ad recitandam orationem dominicam quam ad audiendam, & aliquo modo offerendam sanctissimum Missæ Sacrificium?*

CAPUT VI.

An Christiani diebus dominicis, præter Missam audicionem, teneantur vespers interesse, conciones audire, aliaque pia opera exercere.

Recentiores Theologi communiter docent, præceptum sanctificandi festam, quatenus adfirmans est, iuxta audicionem Missæ præcipere; & propterea esse cessationem ab operibus servilibus. Heinc, si Christiani Missam audiant, & ab operibus servilibus abstinant, nullo modo peccant iuxta ipsos contra præceptum sanctificandi festa; etiam si nec concionibus, nec vespers, nec aliis divinis laudibus intersint, nec aliud quodpiam bonum opus exercent. Quin, si, audita Missa, ludis, oblectamentis, consolationibus toto die operam navarent, neque hoc in casu quidquam agerent adversus præceptum sanctificandi sabbati; sed ad summum possent peccare contra alia virtutes. Suarez solum calamo hanc veritat materiam *Tom. I. de Relig. Lib. II. cap. xvi.* atque descriptam opinionem defendit. Ad examen vocat omnia pia opera externa, quæ agere fideles possent die festo; ostenditque nullum opus lacrum, præter Missæ audicionem, ecclesiasticum præcepto imponi debilibus. Et hinc sententiam, ut dixi, communiter accedunt tum Theologi magis communiter, tum Caliste omnes. Paludanus in *17. disp. xv. quest. v. art. 2. concl. 2.* docet, fideles vi præcepti ecclesiastici teneri ad vespers, & sermonem audiendum, quoties in Ecclesia festis diebus hæc peraguntur. In hanc propendunt sententiam Henricus a S. Ignatio *Tom. II. part. III. cap. v. Pontas in suo Dict. Mor. verb. Dies Dom. cap. 1.* Ut ab utroque severitatis, & laxitatis extremo declinemus, distinguenda sunt ea quæ vi præcepti ecclesiastici precise imperantur, ab iis quæ alio titulo debentur. Mihi itaque certum videtur, præceptum ecclesiasticum sanctificandi dies festos, prout adfirmativum est, non aliud præcipere præter Missæ audicionem quod tum ex ipsius præcepti verbis, tum ex communi Theologorum, ac fidelium sententia colligitur. Quare sententia que defendit, peccare mortaliter adversus præceptum ecclesiasticum fideles qui vespers, & concionibus non intersunt festis diebus, & nimium severa, & a veritate abluere mihi videtur. Secundam opinionem Scoti, & aliorum, qui docent, Christianos vi illius præcepti ad actus internos

cari-

bit: *Die dominica nihil aliud agendum est, nisi Deo vacandum. Nulla operatio in illa sancta die agatur, nisi tunc hymnis, & psalmis, & canticis spiritualibus dies illa transgatur.*

III. Nicolaus I. in responsionibus ad consulta Bulgarorum cap. x. & xi. dicit: *Dominico die a labore terreno cessandum; ac omni modo orationibus insistentium, ut, quod neglexerit per sex dies agitur, per diem resurrectionis dominice præbui expiatur: ut liberius ad Ecclesiam ire, psalmis, & hymnis, & canticis spiritualibus insistere, orationi vacare, oblationes offerre, memoris Sanctorum communicare, ad imitationem eorum assurgere, & eloquiis divinis intendere, elemosinas indigentibus ministrare valeat Christianus. Tunc omnia si quis neglexerit, orationi tantum vacare poterit, & ad ceteras mundi vanitates licitos labores converteret, melius est fuerat ista die laborare manibus suis, ut haberet unde tribuere necessitatem pauperibus.*

IV. Hanc eandem veritatem manifestavit Ecclesia in pluribus Conciliis, variis temporibus celebratis. Concilium Turonense, Caroli Magni ætate celebratum, anno nempe 813. cap. xl. ait: *Oportet omnes Christianos in his diebus a servili opere cessare, & in laude Dei, & gratiarum actione ad vespers usque perseverare. Concilium Remense anno 1583. de festis diebus hæc præscribit, Diebus dominicis, & festis in suas parochias populus veniat, & Missæ, concionis, ac vespers intersint. Concilium Burgalense, eodem anno celebratum, tit. de festis, hæc indicit sui Patrochis: *Omniaque provincia nostra Patrochis indicimus, ut populum suum frequenter, & serio commonefaciant, ut diebus festis non solum a quibuslibet prohibitis operibus se se contineant, verum etiam sacris omnibus ministris, & divini verbi predicationis, quantum fieri possit, ex animo, & religione intersint: nec pietatis opera itidem prætermittant, in pauperibus reficiendis, afflictis consolandis, aliisque piis rebus gerendis, in quibus christiana professio, & caritas maxime elocet.**

V. Concilium Aqueense, 1585. celebratum, tit. de Fell. cul. Docetur (inquit) populi verbum ab his ad quos pertinet, ut festis diebus, qui Dei cultui dicati sunt, in divinis officijs, concionibus audiendis, nec non in orationibus, maximsque ac continuis erga nos beneficiis recolendis, sancte ac pie transigant, presertim ut præter Missam, que sine ulla peccati culpa prætermitti non potest, præter vespers item, quibus fidelem quemcumque, nisi impeditum, interesse maxime

con-